

ساخت بازار در تهران قدیم

۸ مرداد ۱۳۹۳ ساعت ۲۱:۴۷

بازار بزرگ تهران از جمله بازارهای مهم ایران می‌باشد که در دو سده‌ی اخیر نقش زیادی در تحولات سیاسی - اجتماعی جامعه‌ی ایران به خصوص از دوره‌ی مشروطه به بعد داشته است

بازار بزرگ تهران از جمله بازارهای مهم ایران می‌باشد که در دو سده‌ی اخیر نقش زیادی در تحولات سیاسی - اجتماعی جامعه‌ی ایران به خصوص از دوره‌ی مشروطه به بعد داشته است.

این بازار با مساحت امروزی ۱۰۵ هکتار و تردد روزانه حدود ۴۰۰ هزار نفر، به مانند دیگر بازارهای شهری ایران براساس الگوی کهن بازارهای شرقی، مرکز تجمع مراکز اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اصلی شهر بوده و هنوز هم مانند دوره قاجار و پهلوی، نقش مهمی در تحولات سیاسی و اجتماعی و فرهنگی جامعه شهری تهران دارد...

فکر ساختن بازار ابتدا در ذهن آقا محمد خان قاجار افتاد و در زمان فتحعلیشاه قاجار، در مرکز تهران قدیم، میان دو محله ی «سنگلج» در غرب و «عود لاجان» در شرق، شکل گرفت و در دوره ی ناصرالدین شاه به رونق رسید.

بنای بازار که هنوز هم معماری ویژه ی خود را با راهرو های پیچ در پیچ، طاق های ضربی و هواکش های سنتی حفظ کرده است، در آغاز کار زیاد هم پیچیده نبود اما به مرور زمان گسترش یافت چنانکه در آن سرا ها و چارسوق های تو در تو و پیچیده و مرتبط بوجود آمد. مکان های عمومی چون قهوه خانه و زور خانه و حمام و حسینیه و سقاخانه ساخته شد. راسته ها ایجاد گردید و هر راسته ای که خود در حکم بازار کوچکتري بود، به صنف خاصی تعلق گرفت و بطور جداگانه صاحب تکیه و مسجد و حمام و غیره و برنامه های خاص خود شد و در برگزاری جشن ها و سوگواری های مذهبی، برای جلب بیشتر مردم با راسته های دیگر به رقابت پرداخت. بنابراین بازار بزرگ که از اجتماع این راسته ها فراهم آمده بود، در مسیر جنب و جوش بیشتری قرار گرفت و مردم بیشتری را به سوی خود کشید.

از طرف دیگر چون معماری بازار بگونه ای بود که زمستان ها گرما و تابستان ها خنکا را حفظ می کرد، کم کم به صورت پایگاه مطبوعی برای مردم در آمد و مرکز ملاقات آنان گردید. مردم در بازار یکدیگر را می دیدند، از حال و وضع هم با خبر می شدند، اخبار اجتماعی و سیاسی را به گوش هم می رساندند و گاهی از صبح تا غروب یعنی تا زمان بسته شدن دکان ها در بازار وقت می گذراندند و بدینگونه بود که بازار چونان شهری پر شور در دل شهر تهران قرار گرفت و قلب تپنده ی آن شد.

در خیابان ناصر خسرو، نزدیک مجموعه اصلی بازار نیز بازارچه‌ها و تیمچه‌هایی وجود داشت که امروزه بقایای برخی از آنها مانند بازارچه مروی از دوره فتحعلی‌شاه و تیمچه صدر اعظم باقی است

اما امروزه بر اساس نیازهای اجتماعی، بسیاری از آن راسته‌ها از میان رفته است مثلاً اکنون دیگر از بازار مسگرها، بازار مرغی‌ها و بازار توتون فروش‌ها اثری نیست و بعضی از آنها هم چون بازار زرگرها و بازار حلبی‌سازها کوچکتر شده. و حتی از بازار خندق هم که در گذشته، معروف‌ترین شان بود، رد پای وجود ندارد. (به بازار خندق، بازار شتر گلو و یا بازار مفت برها هم می‌گفتند).

به نوشته صنایع‌الدوله، چهار سوق بزرگ و کوچک بازار در زمان فتحعلی‌شاه قاجار ساخته شد. در این زمان مجموعه بازار به طرف شمال غرب و غرب توسعه یافت، به طوری که به تدریج حدفاصل بین ارک و مسجد جامع به بخش پروتق بازار تبدیل شد و معروف‌ترین و معتبرترین سراها و تیمچه‌ها در این محدوده فعال شدند. در دوره ناصرالدین‌شاه بر تعداد راسته‌ها و رسته‌های بازار افزوده شد و تعدادی سرا و تیمچه معتبر ساخته شد. مانند دیگر مجموعه بازارهای تاریخی، هر کدام از راسته‌ها، رسته‌ها، سراها و تیمچه‌های بازار تهران به صنف و فعالیت خاصی اختصاص داشت.

بازار

در این دوره بخش‌های اصلی عبارت بود از: بازار کفاشان، بازار فرش‌فروشان، بازار عباس‌آباد، بازار امیر، بازار زرگرها، بازار ساعت‌فروشان، بازار بین‌الحرمین (سلطانی جعفری)، بازار چهار سوق بزرگ، مسجد جامع، بازار چهار سوق کوچک، بازار چهل تن (که از قدیمی‌ترین بخش‌های بازار و مربوط به دوره فتحعلی‌شاه است)، بازار آهنگران، بازار مسگران و بازار پاچنار.

علاوه بر این در نقاط دور و نزدیک بازار، بازارچه‌هایی ساخته شد که محلات مختلف شهر را تغذیه می‌کرد از جمله بازارچه معیر و قوام‌الدوله که به بازارچه دوقلو مشهور بودند. از بازار کربلایی عباس علی کمرگچی، بازارچه نایب‌السلطنه و ... فقط نامی باقی مانده است.

در خیابان ناصر خسرو، نزدیک مجموعه اصلی بازار نیز بازارچه‌ها و تیمچه‌هایی وجود داشت که امروزه بقایای برخی از آنها مانند بازارچه مروی از دوره فتحعلی‌شاه و تیمچه صدر اعظم باقی است.

رشد و گسترش و پیشرفت سریع تهران معماری سنتی بازار را دچار آشفتگی بسیار کرد. به طوری که بخش‌های زیادی از بازار نوسازی و یا بازسازی شد و تناسب موجود میان بخش‌های مختلف آن از میان رفت.

بنای بازار که هنوز هم معماری ویژه‌ی خود را با راهروهای پیچ در پیچ، طاق‌های ضربی و هواکش‌های سنتی حفظ کرده است، در آغاز کار زیاد هم پیچیده نبود اما به مرور زمان گسترش یافت

بخش‌های قدیمی و جالب توجه بازار عبارتند از: سردر بازار، در سمت سبزه‌میدان، بازار امیر، چهار سوق بزرگ، تیمچه‌های حاجب‌الدوله، علاءالدوله، قیصریه و مهدیه و همچنین بخش‌هایی از بازار که در ارتباط به مسجد امام، مسجد جامع و بناهای تاریخی دیگر قرار دارد.

بنای اولیه سبزه‌میدان در سمت شمالی مجموعه بازار مربوط به اوایل دوره صفویه است اما در دوره قاجاریه و به دستور امیرکبیر، حاج‌علی خان مقدم مراغه‌ای (حاجب‌الدوله) تغییرات عمده‌ای در وضع سبزه‌میدان داد. این میدان در دوره‌های مختلف یکی از مراکز مهم مذهبی، اجتماعی و سیاسی تهران بود و در آن انواع مراسم مذهبی و سیاسی اجرا می‌شد.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/27647/ساخته-بازار-قدیم-تهران-بازار-ساخته-27647>